

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ФОРМУВАННЯ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ КОНСТРУКТИВНИХ
УМІНЬ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА»**

Виконала: здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти
PO1-M22z групи
спеціальності 013 Початкова освіта
Лаба Інеса Петрівна

Керівник: **Третяк Наталя Володимирівна**,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри теорії та методик
початкової освіти

Рецензент: **Демчик Катерина Іванівна**,
кандидат педагогічних наук, старший
викладач

Кам'янець-Подільський – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ КОНСТРУКТИВНИХ УМІНЬ УЧНІВ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....	10
1.1. Обґрунтування поняття «конструктивні уміння молодших школярів».....	10
1.2. Особливості формування конструктивних умінь молодших школярів у сучасній початковій школі.....	26
РОЗДІЛ 2. ОБҐРУНТУВАННЯ Й ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ КОНСТРУКТИВНИХ УМІНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА.....	36
2.1. Діагностика процесу творчого розвитку учнів початкової школи.....	36
2.2. Експериментальне дослідження педагогічних умов творчого розвитку учнів початкової школи засобами образотворчого мистецтва.....	54
2.3. Аналіз результатів дослідження.....	66
ВИСНОВКИ.....	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	75

ВСТУП

В умовах ринкових суспільних відносин усвідомлюється нагальна потреба використання нових форм діяльності, зумовлених тенденціями розвитку полікультурної моделі суспільства, яка характеризується особливою увагою до проблем проектування – соціального моделювання, деконструктивного системного аналізу, некласичних методів творчості. Зміна соціальних відносин в Україні вимагає створення конкурентноспроможного матеріального середовища. З огляду на це, в процесі оновлення національної системи освіти особливо актуальним стає розвиток творчості підрастаючого покоління в проектно-художній діяльності (дизайні). Для цього учням необхідно володіти конструктивними вміннями, педагогічні умови формування яких ще не були предметом наукового дослідження в умовах функціонування школи першого ступеня.

Одним із шляхів формування конструктивних умінь особистості у початковій школі може бути комплексний, системний вплив на учнів різних видів архітектонічних мистецтв (архітектури, дизайну, декоративно-вжиткового) і образотворчого мистецтва (живопису, графіки, скульптури). Основою для розвитку зазначених предметно-пластичних видів творчості є образотворче мистецтво і художня праця, які в синтезі повноцінно забезпечують розвиток конструктивних умінь особистості.

Проблеми взаємодії різних видів мистецтв у навчально-виховному процесі висвітлені в дослідженнях А.В. Аніщенко, Н.М. Голоти, Н. М. Бібіка, Л.М. Ващенко, О.В. Миронова, та ін.

В історичній ретроспективі позитивну роль художньої творчості в навчально-виховному процесі відзначали відомі зарубіжні педагоги – гуманісти: Я. Коменський, М. Монтессорі, Ж. Руссо, С. Френе, Р. Штайнер. На можливість формування конструктивних умінь учнів у процесі художньої творчості вказували Д. Дьюї, В. Кільпатрик, Ж. Піаже.

У сучасних культурологічних підходах до шляхів розвитку освіти в

країнах Західної Європи мистецтво стає новою методологічною основою. Культурологічну спрямованість навчально-виховного процесу забезпечує “педагогіка мистецтва” – навчання, виховання і розвиток особистості на основі взаємодоповнення наукового і художнього пізнання [45, 49].

Проблема повноцінного використання в освіті архітектонічних видів мистецтв і дизайну відображена в зарубіжному досвіді роботи шкіл Японії, Великої Британії, Франції. “Художня педагогіка”, розвиток, навчання і виховання засобами мистецтва є одним із шляхів удосконалення особистісно-орієнтованої системи освіти. Образотворчим мистецтвом для молодших школярів є не тільки живопис чи графіка, а й “образотворча праця”, художня праця, виготовлення художніх виробів з різних пластичних матеріалів.

В Україні ефективність “педагогіки мистецтва” досліджує М.П. Лещенко. Ідея “пізнавально-активного естетичного потенціалу” втілюється у авторській школі “Чарівний світ”.

Основи початкової дизайн-освіти, яка ґрунтується на ігровому проектуванні, впроваджуються в Бориспільському ліцеї “Дизайн-освіта” на Київщині.

Взаємодії художньої і трудової діяльності в шкільній системі приділяли увагу вітчизняні і зарубіжні класики педагогічної науки: А.В. Бакушинський, Г.Г. Ващенко, Г. Кершенштейнер, А.С. Макаренко, В.О. Сухомлинський, К.Д. Ушинський, С.Т. Шацький, О.Т. Шумілін. Відзначаючи значення художньої творчості дитини, вчені вказують на значення сенсорного виховання молодших школярів, емоційності змісту навчання, ігрових форм організації занять, підвищення ролі предметно-розвиваючого середовища.

Про використання дизайну як ефективного засобу зближення школи з естетичною культурою, необхідність поширення дизайнерської освіти на різних виховних та освітніх рівнях зазначали В.К. Сидоренко, В.Шпільчак, П.М. Татіївський. Проблему взаємозв’язку дизайнерського мистецтва і трудового навчання в початковій школі досліджували Н.М. Конишева, К.В.

Павлик. Питаннями впровадження проектно-художньої діяльності в практику роботи початкової школи займалися Л.Г. Вержиківська, В.М. Вільчинський, С.П. Свид, В.М. Сирота, В.П. Тименко, М.Н. Фішер. Дослідники виділяють три типи завдань, необхідних для дизайнерського розвитку учнів: раціонально-логічні, емоційно-художні і практично-технологічні. Але інтеграція таких завдань з метою формування конструктивних умінь ще не розглядалася науковцями у спеціальних дослідженнях.

У зв'язку з актуальністю проблеми впровадження дизайну в педагогічну освіту, поняття “конструктивні уміння” набуває специфічного семантичного відтінку – “уміння конструктивно-художні”. Становлення і розвиток такого поняття має глибинні передумови у вітчизняній і зарубіжній науці.

У сучасних наукових дослідженнях з'явилися нові терміни, які відображають специфіку конструктивності у творчому процесі. Як синонім творчого мислення розглядається дефініція “конструктивне мислення” (Р.С. Немов, В.В. Докучаєва). Спільність категорій “творчий ” і “конструктивний” відмічена у ряді найуживаніших понять: “конструктивний задум” (В.О. Моляко), “конструктивний метод” (“Філософський словник”), “конструктивна задача” (Н.В. Кузьміна), “конструктивні дії ” (З.М. Мірошник). Виділяється поняття “конструктивно-технічне завдання” (П.С. Перепелиця), “конструктивно-художнє уміння” (Н.М. Голота), “конструктивні уміння” (Л.В. Комаровська).

У дослідженнях Г.О. Кирія, Є.О. Мілеряна, П.С. Перепелиці, Р.А. Пономарьової, О.В. Проскури, конструктивні уміння розглядаються не як спеціальні проєктувальні уміння, а як один з основних видів загальношкільних умінь або умінь конструктивно-технічних.

Проте, у зазначених дослідженнях не приділено належної уваги дефініції “конструктивні уміння” і це питання залишається не з'ясованим до цього часу.

Конструктивно-художнє – це цілісне сприймання, сутність якого полягає “у відображенні об’єктів в сукупності їх властивостей при безпосередньому впливі на органи чуттів” [42, с. 139]. Завдяки конструктивно-художньому сприйманню, основною педагогічною умовою якого є інтегрований вплив різних видів мистецтв, учні досягають образного узагальнення, вчаться творити цілісні синтетичні художні образи, що сприяє формуванню у них конструктивних умінь.

Основою формування конструктивних умінь особистості є взаємодоповнюваність уяви і мислення в процесі виконання графічних і предметно-пластичних дій .

О.Я. Савченко зазначає: “У фантазуванні дитини тісно переплітаються пам’ять, мислення, мовлення, емоції , практичні уміння, отже, у цьому процесі бере участь вся особистість. Суттєво, що дитина, яка яскраво фантазує в одному виді діяльності, легко переносить цю якість на інші” [46, с. 207]. Автор виділяє поняття “практичне конструювання”, яке ґрунтується на конструюванні з готових деталей одиничного об’єкта за зразком і використовується на уроках праці, образотворчого мистецтва [46, с. 219].

Психолого-педагогічні аспекти проблеми формування навчальних умінь у школярів є предметом теоретичних і експериментальних досліджень А.А. Боброва, Е.М. Кабанової -Меллер, А.В. Скрипченка, Д.Є. Хамбліна, І.С. Якиманської . Але, виділяючи основні типи сприймання особистості (конкретний , візуальний і аудіальний), дослідники лишають поза увагою їх вплив на вибір дитиною засобів художньої виразності (кольорово-графічних чи предметно-пластичних) для втілення своїх творчих задумів. У вищезгаданих роботах не прослідковується значення взаємодії мислення і уяви в процесі проектно-художньої діяльності.

Художнє проектування на уроках образотворчого мистецтва і художньої праці створюють реальну можливість для саморозвитку, самоактуалізації особистості у відповідності до нової доктрини української освіти. Але до цього часу проблеми формування учнів 1 – 4 класів

конструктивних умінь та вивчення їх особливостей в процесі проектно-художньої діяльності засобами образотворчого мистецтва і художньої праці залишаються недостатньо вивченими.

Аналіз змісту навчальних предметів освітніх галузей “Технологія” і “Мистецтво”, діючих навчальних планів різних типів шкіл, вивчення практики роботи початкової школи підтверджує суперечність між соціальним замовленням на творчу особистість з розвинутими спеціальними здібностями і недостатнім рівнем забезпечення учнів педагогічними умовами для реалізації особистісно-ціннісних потреб у проектно-художній творчості.

Враховуючи актуальність і важливість порушеної проблеми для шкільної практики і недостатнє її науково-теоретичне обґрунтування, ми обрали для експериментального дослідження тему: **«Формування в молодших школярів конструктивних умінь на уроках мистецтва»**.

Об’єктом дослідження є навчально-виховний процес з образотворчого мистецтва в початковій школі.

Предмет дослідження: педагогічні умови формування в учнів 1-4 класів конструктивних умінь засобами образотворчого мистецтва.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов формування в учнів 1-4 класів конструктивних умінь на заняттях з образотворчого мистецтва.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що формування в молодших школярів конструктивних умінь засобами образотворчого мистецтва і художньої праці буде ефективним за таких педагогічних умов: інтеграції змісту предметів образотворчого мистецтва і художньої праці, організації взаємодії вчителя і учнів на основі діалогічної форми спілкування та “суб’єкт-суб’єктного” підходу, ігрового методу художнього проектування, динамічних предметно-розвиваючих середовищ типу “людина-людина”, “людина-природа”, “людина-техніка”, “людина-знакові системи”, “людина-художні образи”.

Реалізація поставленої мети та доведення гіпотези передбачали

вирішення таких **завдань дослідження**:

1) вивчити стан проблеми формування в учнів 1-4 класів конструктивних умінь у педагогічній теорії і практиці та проаналізувати різні підходи щодо її розв'язання;

2) уточнити сутність понять “конструктивні уміння”, “пластичні мистецтва”;

3) виявити, науково обґрунтувати і експериментально перевірити педагогічні умови, які є ефективними для формування конструктивних умінь учнів 1-4 класів засобами образотворчого мистецтва;

4) розробити зміст інтегрованого курсу «Образотворче мистецтво» для учнів початкової школи.

Теоретико-методологічною основою дослідження є філософські, психологічні та педагогічні положення гуманістичного спрямування; інтегративний підхід до формування конструктивних умінь у контексті особистісно орієнтованого навчання; проектно-творча парадигма освіти, пов'язана з психологією творчості, макетуванням, моделюванням, конструюванням (М.П. Лещенко, В.О. Моляко, В.А. Семиченко, Г.С. Тарасенко); системний підхід до формування міжпредметних умінь (Н.М. Бібік, І.Я. Лернер, В.Ф. Паламарчук, О.Я. Савченко); теорії розвитку особистості: “особистісних конструктів”, “конструктивного інтелекту”; системний підхід до аналізу предмета дослідження як цілісної динамічної структури, яка є складовою інших системно-структурних утворень; концептуальні положення державних нормативних документів України: Державна національна програма “Освіта” (Україна ХХІ століття), Закони України “Про загальну середню освіту”, Державні стандарти початкової загальної освіти, типові навчальні плани для різних типів початкових шкіл, програми з образотворчого мистецтва, трудового навчання і художньої праці різних періодів розвитку української освіти, накази і рекомендації Міністерства освіти і науки України, пов'язані з управлінням навчального процесу з образотворчого мистецтва і трудового навчання.

Для досягнення мети і реалізації завдань дослідження застосовувалися такі **методи**: *теоретичні* - вивчення та аналіз загальнонаукових положень з філософських, психолого-педагогічних, мистецтвознавчих, культурологічних літературних джерел; вивчення та узагальнення педагогічного досвіду викладання образотворчого мистецтва і трудового навчання в загальноосвітніх школах; системно-структурні методи розробки теоретичної моделі формування конструктивних умінь молодших школярів; *емпіричні* - спостереження, бесіди, анкетування, інтерв'ювання, тестування, аналіз шкільних програм, підручників, календарних і тематичних планів, учнівських робіт, з метою визначення рівнів сформованості конструктивних умінь учнів; педагогічного експерименту (констатувального та формувального); методи статичної та математичної обробки результатів дослідження.

Апробація та впровадження результатів роботи здійснювалася через участь у науково-практичних студентських конференціях, а також публікацію тез доповідей у збірнику матеріалів наукових досліджень студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Апробація матеріалів дослідження частково впроваджувалася під час проходження педагогічної практики. Основні положення, результати дослідження обговорювалися під час виступів на кафедрі теорії та методик початкової освіти.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел.

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження зроблено такі висновки:

1. Аналіз психолого-педагогічної, мистецтвознавчої, філософської літератури та емпіричного досвіду формування в учнів 1-4 класів конструктивних умінь дозволяє зробити висновок про відсутність чіткої наукової теорії і орієнтовної методичної системи формування конструктивних умінь молодших школярів в практиці загальноосвітніх навчальних закладів. До цих пір спостерігається традиційно спрощений підхід до розвитку проектно-художніх здібностей особистості з образотворчого мистецтва, не виокремлюються інтегративні зв'язки цих предметів як засіб формування конструктивних умінь в учнів загальноосвітньої школи, в тому числі і початкової. Проектно-художня діяльність, дизайн-освіта повинні розглядатись як ефективна технологія розвитку конструктивних умінь учнів молодшого шкільного віку.

2. З огляду на специфіку образотворчого мистецтва уточнено сутність поняття “конструктивні уміння”, що розглядаються як здатність особистості усвідомлено виконувати інтегральні дії, спрямовані на створення об'єктів зовнішнього світу за законами краси і доцільності мовленнєвотворчими, колірно-графічними і предметно-маніпулятивними засобами у процесі художньо-ігрової проектної діяльності. Образотворчі мистецтва (живопис, скульптура, графіка) і необразотворчі мистецтва (архітектура, декоративно-ужиткове, дизайн) класифіковано як “пластичні мистецтва”.

3. Результати нашого дослідження та вивчення педагогічного досвіду засвідчують, що формування конструктивних умінь учнів на уроках образотворчого мистецтва в початковій школі буде ефективним за таких педагогічних умов: зміст образотворчого мистецтва і художньої праці буде інтегрованим і реалізовуватиметься у тісній взаємодії вчителя и учнів на основі діалогічної форми спілкування та “суб'єкт-суб'єктного” підходу, використання ігрового методу художнього проектування та динамічних предметно-розвиваючих середовищ типу “людина-людина”, “людина-

природа”, “людина-техніка”, “людина-знакові системи”, “людина-художні образи”.

4. На основі теоретичного аналізу психолого-педагогічної і методичної літератури та проведеного дослідження було розроблено й обґрунтовано експериментальну модель формування у молодших школярів конструктивних умінь. Вона складається з трьох взаємопов’язаних етапів: емоційно-орієнтуючого (відтворення предметно-пластичних форм образотворчими і мовленнєвотворчими засобами), оцінювально-інтерпретаційного (відтворення художніх образів з дитячої літератури і образотворчого мистецтва у пошукових макетах з художньої праці), конструктивно-художнього (пошук і створення комплексних образів художнього типу, втілення словесних і кольорово-графічних проєктів у пластичних макетах з різних матеріалів) і відображає внутрішній механізм формування в учнів інтегральних конструктивних умінь з образотворчого мистецтва. Процес формування конструктивних умінь включає структурні компоненти художнього проєктування: вербальне формулювання задуму, колірно-графічне зображення на площині, реалізація задуму у проєктних моделях або макетах із різних пластичних матеріалів.

5. У процесі дослідження визначено та обґрунтовано критерії формування конструктивних умінь: потенційну готовність учнів до пошуку конструктивного рішення проєктного завдання; вибір способів розв’язання проєктного завдання; дизайнерську пропозицію, пов’язану з дитячим художнім проєктом. Показники критеріїв конструктивних умінь відображали синтез конструктивних умінь з мовленнєвої, образотворчої і художньо-трудової діяльності.

Відповідно до критеріїв, визначено рівні сформованості конструктивних умінь з образотворчого мистецтва: низький , середній , високий . Низькому рівню відповідають конструктивні уміння з домінантою образотворчого мистецтва, середньому – конструктивні уміння з домінантою художньої праці, високому – інтегральні уміння з

образотворчого мистецтва і художньої праці, які рівноцінно сформовані.

6. Результати педагогічного експерименту підтвердили, що потенційні можливості молодших школярів з проектно-художньої діяльності в галузях пластичних мистецтв будуть ефективно реалізовуватися завдяки застосуванню розробленого нами курсу "Образотворче мистецтво і художня праця". Як виявилось, в результаті інтеграції образотворчого мистецтва і художньої праці у школярів зріс рівень сформованості конструктивних умінь на 20%. За рахунок впровадження авторської програми підвищилася творча активність, інтерес, самостійність та ініціатива учнів у створенні художніх проектів і втіленні творчого задуму в моделях, макетах, площинних та просторових композиціях.

Представлене дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Подальшого розвитку потребує проблема підготовки вчителів до формування конструктивного мислення і умінь молодших школярів, розробка методики навчання із застосуванням комп'ютерного моделювання в проектно-художній творчості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамян В.Ц. Театральна педагогіка. Київ : Лібра, 2016. 224 с.
2. Аніщенко Н.В. Комплекс мистецтв у процесі вивчення школярами народної творчості // Початкова школа. Київ. 2013. №3, С. 39 – 60.
3. Антонович Є.А., Селівачов М.Р. Декоративно-прикладне мистецтво з практикумом у навчальних майстернях: Навчальний посібник для студентів художньо-графічних факультетів педагогічних інститутів, університетів, учнів педучилищ, вчителів образотворчого мистецтва й художньої праці. Київ : РНМК, 2013. 113 с.
4. Белкіна Е.В. Програма з образотворчого мистецтва. 1-4 класи. Київ : Освіта, 2013, 64 с.
5. Бичкова Л.В., Литвиненко М. О. Кольорознавство. Теорія кольорової гармонії . Полтава. 2013. 44 с.
6. Бібік Н.М. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів.: Монографія. Київ : ІП АПН України, 2018. 199 с.
7. Бондар В.І. Дидактика: ефективні технології навчання студентів. Київ : Вересень, 2016. 29 с.
8. Ващенко Г.Г. Виховний ідеал: Підручник для педагогів, вихователів, молоді та батьків. Полтава. 2014. т.1.192 с.
9. Ващенко Л.М. Школа зарубіжжя: шляхи реформ. Київ : ДПШ ім. М.Драгоманова, 2019, 152 с.
10. Вільчинський В.М. Образотворче мистецтво: Підручник для 1-2-х класів чотирирічної початкової школи. Київ. 2020. 126 с.
11. Волинець Л.М. Художньо-естетична освіта в Японії . // Мистецтво та освіта. №1. Київ. 2022. С.28-38.
12. Волкотруб І.Т. Бесіди про художнє конструювання. Київ. 2018. 65 с.
13. Володіна–Панченко Н.В. Уроки різнокольорового чарівництва: Програма з художньої творчості // Початкова школа. № 10. Київ. 2016. С. 26-29.
14. Гавриш Н.В. Проблема взаємозв'язку словесної творчості дошкільників з різними видами художньої діяльності // Наука і освіта. Київ. 2012. № 1.

С.107-111.

15. Гавриш Н.В. Розвиток мовленнєвої діяльності в дошкільному дитинстві: Автореферат дис докт. пед. наук. Київ. 2012. 22 с.
16. Голота Н.М. Формування художніх і конструктивних умінь майбутніх вихователів дошкільних закладів: Автореферат дис канд. пед. наук. Київ. 2020. 20 с.
17. Громов В.Е. Цілісність і багатозначність художньої культури і гармонійний розвиток особистості: Автореферат дис канд. філос. наук. Київ. 2018. 20 с.
18. Даниленко В.Я. Основи дизайну. Київ: ІЗМН, 2016. 52с.
19. Демченко І. І., Пічкур М. О. Близнюк Т. О. Творчий розвиток учнів початкової школи засобами образотворчого мистецтва: Монографія. Київ: Оміда, 2019. 218 с.
20. Державний стандарт початкової загальної освіти. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti>
21. Єгоров Г.С., Лавриненко Н.М. та інші. Тенденції розвитку змісту базової освіти у країнах Заходу. Київ: КМПУ ім. Б.Грінченка, 2020. 186 с.
22. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
23. Кузьменко Т.К. Методична розробка теми: “Кольорознавство” за програмою “Основи дизайну”. Київ: Освіта, 2020. 18 с.
24. Лещенко М.П. Естетичне виховання молодших школярів // Поч. школа. Київ. 2018. №12. С. 64-66.
25. Лещенко М.П. Технології підготовки вчителів до естетичного виховання за рубежом (на матеріалах Великобританії, Канади, США): Дис ....докт.пед.наук: 13.00.01. Київ. 2019. 265с.

26. Лещенко М.П. Щастя дитини – єдине дійсне щастя на землі / До проблеми педагогічної майстерності: Навч.-метод. Посібник. Київ : АСМІ, 2013. Ч. 1-2. 300 с.
27. Любарська Л.М. Образотворче мистецтво / Навчання і виховання учнів 1 класу: Методичний посібник для вчителів. Київ : Початкова школа, 2022. С.392-426.
28. Любарська Л.М. Образотворче мистецтво / Навчання і виховання учнів 2 класу: Методичний посібник для вчителів. Київ : Початкова школа, 2022. С.532-556.
29. Максименко С.Д. Індивідуальні особливості мислення дитини. Київ : Знання, 2017. 48с.
30. Максименко С.Д. та інші. Загальна психологія: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Форум, 2020. 15с.
31. Моляко В.О. Психологія творчості нова парадигма дослідження конструктивної діяльності / Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992 2002. Частина 1. Харків: “ОВС”, 2020. С.481-491.
32. Неменский Б.М. Роль мистецтв у системі загальної освіти. Чого і як ми навчаємо? // Початкова школа. №4. Київ. 2019. С.38-41.
33. Носаченко Т.Б. Формування в молодших школярів конструктивних умінь у процесі навчання образотворчого мистецтва і художньої праці / автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти13.00.02 – теорія та методика трудового навчання. Переяслав-Хмельницький . 2016. 20 с.
34. Олійник О.В. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи до формування конструктивних умінь молодших школярів / автореф. дис. ... канд. пед. наук :13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Київ. 2017.
35. Основи дизайну. Програма середньої загальноосвітньої школи. 2-11 класи// Інформаційний збірник Міністерства освіти. Київ. 2019. №24. С. 8-12.
36. Особистісно-орієнтована модель навчання для дітей з 6-7 років “Крок за кроком”. Київ. 2019. 24с.

37. Паламарчук В.Ф. Першооснови педагогічної інноватики. Київ : Знання України. 2015. Т. 1. 420 с.
38. Полякова Г.А. та інші. Образотворче мистецтво, 1-7 класи: Навчально-методичний посібник для вчителів. Харків : Скорпіон, 2021. 160 с.
39. Пометун О.І. та інші. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Науково-методичний посібник. Київ : АСК, 2014. 192 с.
40. Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 1993 р. № 896 «Про Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття»)). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-п> (дата звернення: 24.05.2023).
41. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 1–4 класи. URL: <http://yakistosviti.com.ua/uk/pochatkova-shkola> (10.05. 2023).
42. Програма для середньої загальноосвітньої школи: Образотворче мистецтво. 1-4 класи / Укл. Любарська Л. М., Резніченко М.І., Протопопова О.М. Київ : Перун, 2021. 45 с.
43. Програми для середньої загальноосвітньої школи. 1-2 класи. Київ : Початкова школа, 2021. 292 с.
44. Програми для середньої загальноосвітньої школи. 3-4 класи. Київ : Початкова школа, 2022. 292 с.
45. Програми педагогічних інститутів: Методика трудового навчання з практикумом у навчальних майстернях (художньо-конструктивний підхід): Тематичний план і програма інтегрованого курсу для студентів педагогічних інститутів спец. 03.08.00 “Педагогіка і методика початкового навчання” / М.Н. Фішер, Н.Є. Желтемирська, Е.Н. Серпінова. Київ : РНМК, 2020. 44 с.
46. Програми середньої загальноосвітньої школи. 1-4 (1-3) класи. Київ : Бліц. 2020. 206 с.
47. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів. Київ : Абрис, 2017. 416 с.
48. Савченко О.Я. Урок в початкових класах: Навчально-методичний

- посібник. Київ : Освіта, 2013. 224 с.
49. Сакович І.В. Народні традиції в українській художній промисловості. Київ : Наукова думка. 2015. – 182 с.
  50. Свид С.П., Антонович Є.А. Педагогічне керівництво образотворчою діяльністю школярів. Івано-Франківськ: ПУ, 2022. 120 с.
  51. Сирота В.М. Формування професійної готовності майбутніх вчителів початкових класів до викладання художньої праці: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Київ. 2018. 223 с.
  52. Смульсон М.Л. Проектувально технологічна парадигма дослідження інтелекту/ Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні. Частина 1 Харків: “ОВС”, 2012. 640 с.
  53. Сухомлинский В.А. Серце віддаю дітям. Київ : Рад. школа, 1972. 244 с.
  54. Тименко В.П. Тематичне планування занять з дитячої художньої творчості// Палітра педагога. Київ. 2021. №2. с. 19-22.
  55. Тименко В.П. Тематичне планування занять з дитячої художньої творчості// Палітра педагога. Київ. 2021. №3. с. 6-9.
  56. Тименко В.П. Художня праця / Підручник для першого класу початкової школи. Київ : Спалах, 2020. 128 с.
  57. Труш І. Про мистецтво і літературу. Київ. 2018. 50 с.
  58. Тушева В.В. Формирование творческой активности учащихся младших классов в процессе выполнения заданий художественно-эстетического направления (на материале музыкального искусства): Дис канд. пед. наук: 13.00.01. Київ. 2017. 239 с.
  59. Хмельовський О.М. Теорія образотворення. Луцьк : ЛДТУ, 2000. 512 с.
  60. Хомич Л.О. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів. Київ : Магістр S, 2018. 200 с.
  61. Шпільчак В. Дизайн в українській школі: проблеми та перспективи// Мистецтво та освіта. Київ. 2020. № 3. С. 2-6.
  62. Ярмаченко М.Д. Педагогічний словник. Київ : Педагогічна думка, 2018. 654 с.

63. Ящук С.М. Організація проектно-технологічної діяльності учнів основної школи на уроках трудового навчання: Автореферат дис. ... канд. пед. наук. Київ. 2015. 19 с.
64. Buswell G.T. Patterns of Thinking in Problem Solving. University of California Press, 1956. 184 p.
65. Gaitskell Ch. Children and their art: methods for the elementary school. New Vork: INC, 1982. 527 p.
66. Jones J.C. Essays in design. N : V : Toronto/ -etc., 1984. 245 p.
67. Mac-Claren P. Schooling as e ritual performanas. London, Boston and Henley, 1986. 326 p.
68. Neisser U. Condition and implication of Cognitive Psychology, San Francisco, W. H. Freeman. Go, 1976. 238 p.